

heid is ook het gebruik, Christus zelf grooter weer te geven dan de moordenaars aan zijn zijde. De grootere middenfiguur is echter karakteristiek voor de groepen in de laat-antieke kunst; men denke bij voorbeeld aan de Laokoon-groep. Bij de reeds genoemde oliefleschjes is misschien de ronde vorm oorzaak van deze afwijking in de proporties.

Het is duidelijk, dat de artistieke conceptie der kruisiging wortelt in de dogmatiek van het Christendom. Echter loopen de meeningen uiteen over de vraag naar de concrete aanleiding tot het ontstaan van de hier beschreven compositie. Het meest aannemelijk schijnt de hypothese van Johannes Reil (*Die Frühchristlichen Darstellungen der Kreuzigung Christi*, Leipzig 1904). Deze leidt de heele ontwikkeling af uit de jaarlijksche kruisvereeringsplechtigheid, waarvoor op Goeden Vrijdag pelgrims uit alle oorden in de Golgothakerk van Jerusalem bijeenkwamen. Hier is het monumentale prototype te zoeken, dat aan de kleinkunst tot voorbeeld strekte. Waarschijnlijk stelde het mozaïek in de Golgothakerk, dat Reil uit litteraire bronnen wist te reconstrueeren, een enkel kruis voor, versierd met medailles of borstbeeld van Christus en geflankeerd door de gekruisigde moordenaars. De devotie der pelgrims wilde een aandenken aan de plechtigheid, die zij in Jerusalem gevierd hadden en die daarom werd afgebeeld op de fleschjes, waarin zij de wonderdadige olie mee naar huis namen. Men ziet dan ook op deze ampullen

Afb. 13, Amulet van een Egyptisch pelgrim uit de zesde eeuw

aan den voet van het kruis de pelgrims knielen, die in den loop der ikonografische evolutie overgingen in dobbelspelende soldaten. Dat ook uit Egypte pelgrims naar Jerusalem kwamen om het kruis te vereeren, bewijst het amulet, dat den Egyptischen naam „Abamoun” (ab-Ammon, dus zoon van Ammon) draagt (afb. 13). De voorstelling is hier dezelfde als op de ampullen te Monza en ook hier worden de pelgrims knielend en met de fleschjes in de hand afgebeeld.

De kruisigingsvoorstelling heeft dus in de 6e eeuw reeds haar definitieve omtrekken uitgewerkt. Daarmee is echter nog niet gezegd, dat zij in dien tijd reeds algemeen aanvaard was. Nog in 593 vertelt Gregorius van Tours, dat een wand-schildering der kruisiging in de Genesiuskerk te Narbonne de geloovigen choqueeerde, zoodat zij met een sluier bedekt moest worden. Eerst de Karolingische tijd brengt de algemeene aanvaarding van het onderwerp in de Westersche kunst.